

Бондар Сергій Володимирович,
здобувач кафедри криміналістики та
судової медицини Національної
академії внутрішніх справ

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ ШАХРАЙСТВУ У СФЕРІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ ТА США

Сучасна цивілізація, яка характеризується прискоренням процесів глобалізації та інтеграції економік окремих країн у єдиний простір, неминуче призводить до інтернаціоналізації злочинності. Остання стає чинником, що реально загрожує безпеці національних економічних систем. Так, 2008 року французький банк Societe Generale був змушений офіційно оголосити, що внаслідок шахрайства втратив 4,9 млрд. євро. Причиною фактичного банкрутства стали шахрайські дії Жерома Керв'єля, 31-річного банківського клерка. За даними слідства Керв'єль від імені цієї фінустанови незаконно переводив величезні суми коштів на підставні рахунки у різних країнах. Як показали результати внутрішньої перевірки, розмір цих коштів значно перевищував власні капітали Societe Generale і майже дорівнював розміру річного дефіциту бюджету Франції [1].

Порушення банківського законодавства у більшості європейських держав визнаються злочинними під впливом актів міжнародного характеру. Зокрема, Конвенцією про захист фінансових інтересів ЄС (1995 р.) запропоновано включити до національних законів ряд шахрайських деліктів «як не вигідних для інтересів Європейського союзу». Зокрема, у Рамковому рішенні Ради ЄС «Про боротьбу з шахрайством та підбрюхою без готівкових платіжних засобів» (2001 р.) визначено, що кожна держава зобов'язана криміналізувати умисні діяння щодо банківських платіжних засобів.

Завдяки рекомендаціям ЄС склади злочинних діянь проти фінансової системи у законодавстві європейських країн, як правило, ретельно структуровані. Наприклад, глава 21 «Винні діяння у сфері економіки» Кримінального кодексу (КК) Естонії включає розділи, що визначають систему фінансових злочинів, пов'язаних з: господарською діяльністю; провадженням у справах про банкрутство; сплатою податків; легалізацією (відмиванням) коштів; обігом цінних паперів; забезпеченням вільної конкуренції.

В Особливій частині КК Болгарії глава 6 окремо визначає злочини проти господарства, а глава 7 – злочини проти фінансової системи. При цьому перша поділена ще на п'ять підрозділів. Подібним

чином структуровані відповідні розділи КК Бельгії, Іспанії, Литви, Польщі, Франції, Швейцарії та ін.

Законодавство про кримінальну відповідальність Австрії значну увагу приділяє захисту прав кредиторів від шахрайських посягань. Йдеться про параграфи 156–163 КК Австрії, де йдеться про: удавану неспроможність; заподіяння шкоди іншому кредитору; надання переваг одному кредитору на шкоду іншим; махінації під час здійснення нагляду за веденням справ у процесі примирення чи конкурсному провадженні. Іншою групою шахрайств є зловживання, пов'язані зі: страхуванням; зловживанням повноваженнями щодо розпорядження чужим майном; нецільовим використанням субсидій. Третя група – включає випадки лихварства, тобто використання скрутного становища, легковажності, непоінформованості, відхилень у розумовому розвитку іншої особи таким чином, щоб отримати для себе чи третьої особи майнову вигоду.

Шахрайство як різновид злочинного зазіхання на власність шляхом обману – визначає КК Греції. Виявами обману є, зокрема: надання завідомо неправдивої інформації; перекручення чи приховування фактів, внаслідок чого інша особа змушена вчинити дії або бездіяльність, завдаючи себе або третім особам майнової шкоди [2].

Отже, у кримінальному законодавстві більшості країн ЄС виділяються такі різновиди фінансового шахрайства: страхове – обман, вчинений з метою одержання страхової суми; банківське – обман, спрямований на незаконне одержання банківських кредитів, інших позик чи преференцій майнового характеру; кримінальне банкрутство – обман, спрямований на створення ознак неплатоспроможності або неправомірні дії у разі ліквідації підприємства; податкове – обман держави та її органів, що полягає у незаконному зменшенні суми податків, які підлягають сплаті, або відшкодуванні ПДВ за експортними схемами; споживче – обманні дії особи, яка, знаючи про свою неплатоспроможність, намагається обманним шляхом отримати майно або послуги; фондове – обманні дії на ринку цінних паперів та у біржовій торгівлі. Система злочинів у сфері господарської діяльності, яка включає діяння проти фінансової системи, у країнах ЄС є більш складною, ніж у законодавстві України.

Не менший інтерес має аналіз законодавства та практики його застосування у США. Ця країна набагато раніше інших зустрілась з виявами фінансового шахрайства та напрацювала певний досвід протидії цьому явищу. Кримінальна відповідальність за злочини проти власності та у сфері господарської діяльності у США встановлена як на рівні федерації, так і в окремих штатах. Однак, криміналізація господарських злочинів здебільшого відбувається федеральним

законодавством, що пов'язано з потребами ефективного виконання Сполученими Штатами своїх зобов'язань щодо забезпечення безпеки торгівлі, фінансової системи тощо.

Примірний КК США, розроблений Інститутом американського права у якості модельного закону для окремих штатів, містить описання шахрайських дій у розділах «Розкрадання та спільні з ним посягання», «Підроблення документів та обманні прийоми» [3]. Причому поняття «розкрадання» є родовим та включає у себе такі злочини як привласнення та розтрата майна, шахрайство, вимагання, шантаж, обманне звернення ввіреного майна на свою користь, придбання викраденого майна тощо.

Шахрайство (Fraud) у федеральному кримінальному законодавстві США – це розгалужена система найвитонченіших і складних за своєю формою діянь у вигляді схем, прийомів, методів, способів, угод і вчинків, що мають обманний (вигаданий, уявний, фіктивний) характер, посягають на різні об'єкти (власність, кредитну, банківську й податкову сфери, відносини у сфері підприємницької діяльності та охорони здоров'я тощо). Незаконні операції з використанням електронно-обчислювальної техніки утворюють так звані «комп'ютерні» злочини, де комп'ютер застосовується як засіб чи знаряддя шахрайського заволодіння чужим майном [4, с. 18].

Значна кількість інших норм про відповідальність за шахрайські дії міститься у різноманітних главах розділу 18 Зведення законів США.

Система економічних злочинів за законодавством України має ряд вад, про що вже неодноразово зазначалось у юридичній літературі вченими-правниками [5, с. 847–854]. Не повністю витримується логіка застосування окремих видів покарання, є прогалини та протиріччя між диспозиціями статей розділу VII «Злочини у сфері господарської діяльності» зі статтями інших розділів Особливої частини КК, положеннями Загальної частини КК, нормами Кодексу України про адміністративні правопорушення та регулятивним законодавством. Все це ускладнює правозастосовну діяльність і обумовлює нагальну потребу системного вдосконалення редакції відповідних статей КК, поступової криміналізації окремих розповсюджених в українському суспільстві виявів фінансового обману.

Список використаних джерел

1. Чернявський С. С. Фінансове шахрайство: методологічні засади розслідування: монографія. Київ: «Хай-Тек Прес», 2010. 624 с.
2. Дудоров О. Законодавство Греції про податки та відповідальність за податкові правопорушення. Підприємництво, господарство і право. 2001. № 3. С. 81–84.

3. Примерный уголовный кодекс США. Официальный проект Института американского права / перевод с англ. А. С. Никифорова. Москва, 1989. 304 с.

4. Дементьева Е. Е. Экономическая преступность и борьба с ней в странах с развитой рыночной экономикой (на материалах США и Германии). Москва: Ин-т научн. инф-ции по обществ. наукам; ГИЦ МВД России, 1992. 50 с.

5. Антипов В. І. Тіньова економіка та економічна злочинність: світові тенденції, українські реалії та правові засоби контролю (теоретико-методологічне узагальнення) : монографія. Вінниця: Держ. податк. адмін. України. Акад. прав. наук. НДІ фін. права. Нац. акад. держ. служби України, 2006. 1039 с.

*Кучер Олексій Володимирович,
здобувач Луганського державного
університету внутрішніх справ
ім. Е.О. Дідоренка, адвокат*

ВИКЛИК СЛІДЧИМ, ПРОКУРОРОМ: ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА НАСЛІДКИ НЕПРИБУТТЯ

Чинний Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) встановив концептуально нові підходи до нормативного врегулювання правових процедур, що пов'язані із застосуванням примусових заходів, спрямованих на досягнення ефективності кримінального провадження. Вказане знаходить свій прояв, зокрема, у: виключному характері їх застосування, законодавчому окресленні підстав та умов обрання, зміни та скасування цих заходів, а також достатньо чіткій правовій регламентації порядку розгляду та вирішення відповідних питань.

За загальним правилом, заходи забезпечення кримінального провадження застосовуються на підставі ухвали слідчого судді або суду. Однак КПК України передбачено виняткові випадки, коли окремі заходи застосовуються до особи слідчим або прокурором (наприклад, виклик на підставі ст. 133 КПК України).

У ст. 132 КПК України встановлено загальні для всіх заходів забезпечення кримінального провадження правила застосування і саме ці положення закону забезпечують їх єдність як правового інституту. Разом із тим, окремі види заходів забезпечення, визначені КПК України, мають таку сутність та механізм реалізації, що робить їх дещо